

Scopul acestei cărți este de a trece în revistă rezultatele cercetărilor privind fumatul realizate în România în cadrul proiectului de cercetare „Building Capacity for Tobacco Research in Romania: A Partnership among Romanian, American and Hungarian Scientists”, finanțat de National Institutes of Health, SUA, în perioada 2012-2017. Pe baza cooperării dintre diferiți experți și diferite instituții, au fost abordate șapte domenii de cercetare, între care se includ: fumatul în gimnazii și licee, fumatul la copiii și tinerii instituționalizați, fumatul la femeile însărcinate, fumatul la studenții medici, analiza aspectelor economico-financiare ale consumului de tutun și monitorizarea poluării cauzate de fumul de țigară în unele universități și instituții publice. În cadrul proiectului s-au efectuat diferite intervenții și s-a urmărit implementarea și evaluarea eficienței unor programe de prevenire și stopare a fumatului. În acest volum, cele șapte proiecte de cercetare sunt detaliate de către directorii lor de cercetare, fie prin analiza rezultatelor și sinteza realizărilor, fie prin prezentarea unor aspecte din managementul proiectului. Aceste informații se completează cu cele publicate pe site-ul cercetării legate de fumat (<http://trr.umftgm.ro>), sau cu cele din publicațiile deja apărute.

Zoltán Ábrám, Valentin Nădășan • Dezvoltarea capacității de cercetare în domeniul fumatului în România

Zoltán Ábrám • Valentin Nădășan

ISBN

Zoltán Ábrám
Valentin Nădășan

**Dezvoltarea
capacității de cercetare
în domeniul fumatului
în România**

2018

Editori coordonatori: Zoltán Ábrám, Valentin Nădășan

Autori principali: Zoltán Ábrám, Monica Tarcea, Enikő Albert-Lőrincz, Valentin Nădășan, Loránd Ferencz, Pál István Kikeli, Levente Bíró, Árpád Szabó

Referenți științifici:

Prof. dr. Ovidiu S. Cotoi

Conf. dr. Nagy Előd

Text © Copyright 2018 : Editura University Press Tîrgu Mureș

Ilustrații © Copyright 2018: Editura University Press Tîrgu Mureș

Editura University Press este recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS) - Cod 210.

Toate drepturile rezervate. Reproducerea, parțială sau integrală, este interzisă fără acordul scris al Editurii University Press sau al autorului, indiferent de modalitățile de multiplicare: fotocopiere, scanare, traducere, transcriere etc.

Concepție grafică și tehnoredactare: Valentin Nădășan

Corectură: Felicia Stela Ionescu

Tipar: Centrul de Copiere și Multimedia - University Press Tîrgu Mureș, 2018

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Editura University Press

Director de editură: Prof. univ. dr. Silviu Morariu

Correspondență /comenzi: UMF Tîrgu Mureș, România

Adresa : Tîrgu Mureș, Str. Gh. Marinescu, Nr. 38, cod 540139

E-mail: editura.universitypress@umftgm.ro

Tel./Fax \: +40.265.208932 Tel. : +40.265.215551/ int.126

Lista autorilor

Coordonatori de proiect

Kristie L. Foley, Professor and Chair, Dept. of Implementation Science, Wake Forest School of Medicine, North Carolina

Zoltán Ábrám, profesor, Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș, Disciplina Igienă, Tîrgu Mureș

Directori de proiecte

Monica Tarcea, profesor, Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș, Nutriție comunitară și igiena alimentelor, Tîrgu Mureș

Enikő Albert-Lőrincz, profesor, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Sociologie și Asistență socială, Cluj

Valentin Nădășan, conferențiar, Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș, Disciplina Igienă, Tîrgu Mureș

Loránd Schmidt, director, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, Tîrgu Mureș

Pál István Kikeli, profesor, Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș, Fundația Procardia, Tîrgu Mureș

Zsuzsanna Szász (2012-2015), șef de lucrări, Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș, Disciplina Medicina Muncii, Tîrgu Mureș

Levente Bíró (2015-2017), medic rezident, Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș, Clinica de Pneumologie, Tîrgu Mureș

Árpád Szabó, lector, Universitatea Creștină Partium, Departamentul de Economie, Oradea

Membrii grupelor de cercetare

Márton Albert-Lőrincz, conferențiar, Universitatea Sapientia, Științe Umaniste, Tîrgu Mureș

Călin Avram, șef de lucrări, UMF Tîrgu Mureș, Informatică, Tîrgu Mureș

József Bálint, doctorand, UMF Tîrgu Mureș, Igienă, Tîrgu Mureș

Dalma Bálint Szentendrey, asistent univ., UMF Tîrgu Mureș, Medicină de familie, Tîrgu Mureș

Hunor Burián, Universitatea Sapientia, Miercurea-Ciuc

Krisztina Bernáth, conferențiar, Universitatea Emanuel, Asistență socială, Oradea

Daniela Ceană, șef de lucrări, UMF Tîrgu Mureș, Sănătate Publică și Management Sanitar, Tîrgu Mureș

Teodora Ciolompea, medic manager, Spitalului Clinic Sfântu Stelian, București

Mónika Csibi, doctorand, UMF Tîrgu Mureș, Igienă, Tîrgu Mureș

Zita Fazakas, conferențiar, UMF Tîrgu Mureș, Biochimie, Tîrgu Mureș

Loránd Ferencz, șef de lucrări, UMF Tîrgu Mureș, Igienă, Tîrgu Mureș

Ildikó Gáspárik, șef de lucrări, UMF Tîrgu Mureș, Sănătate Publică și Management Sanitar, Tîrgu Mureș

Mihai Georgescu, doctorand, UMF Tîrgu Mureș, Igienă, Tîrgu Mureș

Márta Germán-Salló, șef de lucrări, UMF Tîrgu Mureș, Medicină internă, Tîrgu Mureș

Ovidiu Grama, asistent univ., UMF Tîrgu Mureș, Obstetrică-Ginecologie, Tîrgu Mureș

Edith Simona Ianosi, șef de lucrări, UMF Tîrgu Mureș, Pneumologie, Tîrgu Mureș

Annamária Iclânzan-Demeter, doctorand, UMF Tîrgu Mureș, Igienă, Tîrgu Mureș

Mihály Imre László, medic specialist interne, Fundația Procardia, Tîrgu Mureș

Ede Lázár, conferențiar, Universitatea Sapientia, Miercurea-Ciuc

Claudiu Mărginean, profesor, UMF Tîrgu Mureș, Obstetrică-Ginecologie, Tîrgu Mureș

Ștefan Mihăicuță, șef de lucrări, UMF "Victor Babeș" din Timișoara, Pneumologie, Timișoara

Geanina Moldovan, asistent univ., UMF Tîrgu Mureș, Nutriție comunitară, Tîrgu Mureș

Enikő Nemes-Nagy, conferențiar, UMF Tîrgu Mureș, Biochimie, Tîrgu Mureș

Zoltán Preg, asistent univ., UMF Tîrgu Mureș, Medicină de familie, Tîrgu Mureș

Victoria Rus, asistent univ., UMF Tîrgu Mureș, Informatică, Tîrgu Mureș

Florina Daniela Ruța, șef de lucrări, UMF Tîrgu Mureș, Nutriție comunitară, Tîrgu Mureș

Remus Sebastian Șipos, șef de lucrări, UMF Tîrgu Mureș, Anatomie, Tîrgu Mureș

Béla Szabó, conferențiar, UBB, Facultatea de Sociologie și Asistență socială, Cluj

Mónika Szilveszter, medic primar, Spitalul Clinic Județean, Chirurgie plastică, Tîrgu Mureș

Nimród Tubák, doctorand, UMF Tîrgu Mureș, Igienă, Tîrgu Mureș

Septimiu Voidăzan, conferențiar, UMF Tîrgu Mureș, Epidemiologie, Tîrgu Mureș

Mentori din Statele Unite

Cindy Hauser, Professor, Dept. of Chemistry, Davidson College, North Carolina

Todd Rogers, Senior Scientist, RTI International, North Carolina

Frank J. Chaloupka, Professor, School of Public Health, University of Illinois, Chicago, Illinois

Doug Esterling, Professor, Dept. of Social Sciences and Health Policy, Wake Forest School of Medicine, North Carolina

Cristian Meghea, Assistant Professor, Dept. of Obstetrics and Gynecology, Michigan State University, Chicago, Illinois

Mentori din Ungaria

Balázs Péter, profesor, Universitatea Semmelweis, Institutul de Igienă, Budapesta

Paulik Edit, conferențiar, Universitatea din Szeged, Facultatea de Medicină, Szeged

Pénzes Melinda, șef de lucrări, Universitatea Semmelweis, Institutul de Igienă, Budapesta

Urbán Róbert, profesor, Universitatea Eötvös Loránd, Institutul de Psihologie, Budapesta

Fogarasi-Grenczer Andrea, șef de lucrări, Universitatea Semmelweis, Facultatea de Științe de Sănătate, Budapesta

Bodrogi József, economist, Universitatea Corvinus, Budapesta

Kovács József, director, Institutul Național de Pneumoftiziologie Korányi, Budapesta

Cuvânt înainte

Prof. univ. dr. Leonard Azamfirei, Rector UMF Tîrgu Mureș

Proiectul internațional de cercetare a fenomenului fumatului în România derulat de către Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș, în colaborare cu universitățile Davidson College și Wake Forest, în perioada 2012-2018, în care au fost implicați experți din Statele Unite și Ungaria, a abordat o temă care, dincolo de componenta științifică, a avut o componentă socială extrem de importantă, UMF Tîrgu Mureș implicându-se în ceea ce înseamnă binele societății. Ca instituție de învățământ superior medico-farmaceutic și de cercetare, avem obligația de a ne implica în această problemă de sănătate publică, de a susține demersurile de stopare a fumatului în rândul comunității academice și de a oferi comunității locale și naționale modele demne de urmat, în condițiile în care prevalența fumatului activ și pasiv în România este extrem de ridicată.

Proiectul a avut în componența sa șapte domenii de cercetare și a urmărit implementarea și evaluarea eficienței unor programe de prevenire și stopare a fumatului. Cartea conține un volum considerabil de informații, în ea regăsindu-se istoricul cercetării, cele șapte teme de cercetare prezentate în detaliu, rezultatele proiectului, precum și o serie de alte documente extrem de valoroase, cum a fi un raport economic prezentat în Parlamentul României. Specialiștii implicați în proiect au provenit din diverse zone de activitate, iar împreună au creat un model de bune practici în ceea ce privește modul de lucru în echipe multidisciplinare. Cercetările științifice ale profesioniștilor au subliniat importanța prevenirii inițierii fumatului și renunțarea precoce la fumat, o parte dintre acestea fiind publicate în reviste de specialitate din țară și din străinătate.

UMF Tîrgu Mureș a introdus, în anul 2015, un curs opțional de tabacologie, care s-a bucurat de o participare numeroasă a studenților și de feedback pozitiv, astfel încât Universitatea noastră a devenit prima universitate medicală din România care s-a aliniat eforturilor de combatere a fumatului, fiind totodată pionier într-o direcție neexplorată la nivel național. Proiectul „Universitatea liberă de fumat” s-a axat pe

evaluarea obiceiului fumatului la studenții facultăților de medicină, medicină dentară și farmacie, pe baza recomandărilor Organizației Mondiale a Sănătății. Principalele obiective au constat în reducerea prevalenței fumatului în rândul studenților UMF Tîrgu Mureș și a dezvoltării unui mediu propice dezvoltării acestora, calitatea aerului respirabil din Universitate și din campus îmbunătățindu-se în mod considerabil.

În încheiere, doresc să transmit un mesaj de felicitare și apreciere echipei care a stat în spatele acestui proiect, de la cercetători și coordonatori, lideri ai grupurilor de cercetare, experți din străinătate, precum și reprezentanților instituțiilor care au înțeles importanța și complexitatea acestui demers și că, la fel cum susțin inițiatorii proiectului, prevenirea inițierii fumatului și promovarea renunțării precoce la fumat, împreună cu respectarea legislației, sunt priorități pentru sănătate publică și se justifică extinderea și urgentarea activităților de cercetare, de prevenire, de combatere, de cooperare privind tabagismul.

Preface

Prof. Kristie L. Foley, PhD, Principal Investigator

“Never doubt that a small group of thoughtful,
committed, citizens can change the world.
Indeed, it is the only thing that ever has.”

Margaret Mead

More than three-quarters of the world’s one billion smokers live in low- and middle-income countries (LMICs). Despite the high prevalence of tobacco use and the impending burden of tobacco dependence and disease these countries will face in the future, there has been a dearth of tobacco research in LMICs. Worldwide, 80% of non-communicable diseases commonly associated with tobacco use occur in LMICs.

The United States National Institutes of Health has supported the *International Tobacco and Health Research and Capacity Building Program* through multiple waves of funding beginning in 2001 [Request for Applications (RFA) TW-02-005, TW-06-006, and TW-11-003, TW-16-003]. The purpose of this initiative is to increase tobacco science among LMIC investigators, with the premise that increasing the tobacco research productivity of scientists in these countries will advance tobacco control practices and policies, whereby reducing the excess burden of tobacco-related morbidity and mortality in low-resource settings.

The purpose of this book is to provide an overview of tobacco research that was conducted in Romania after investigators were funded in the third round of the *International Tobacco and Health Research and Capacity Building Program* (Grant 1R01TW009280; Foley and Abram). This project had two main goals: 1) to advance the scientific activity of Romanian scholars in the field of tobacco research; and 2) to create a network of scholars whose work could advance tobacco control policies and programs in the country and in Eastern Europe, more generally.

The capacity building framework that was developed for the proposal began with a diverse group of scientists, clinicians, practitioners, and doctoral and medical students who were committed to rigorous and relevant tobacco research. By design, the group included individuals from a range of disciplines and at varying stages of their careers. Our capacity building model includes several key strategies: training in research methods and the ethical conduct of research; designing research for translational potential aligned with tobacco control strategies of the Framework Convention on Tobacco Control; exposure to the international expectations of scientific inquiry and dissemination; and robust bi-annual evaluation. Seven teams of Romanian scientists participated at the outset of the initiative supported by an American-Hungarian mentor team, led by Drs. Kristie L. Foley and Prof. Dr. Péter Balázs. The capacity building model has been lauded for its impact on scientific capacity building and policy translation. This book provides a summary of the research and key results conducted between 2012-2018. Despite its comprehensiveness, it cannot fully convey the value of creating a network of Romanian scholars committed to engaging in rigorous and impactful tobacco control science.

Prefață

Prof. univ. dr. Ábrám Zoltán, coordonator proiect

Programul *International Tobacco and Health Research and Capacity Building Program* a fost inițiat în Statele Unite ale Americii în anul 2001, prin acordarea de finanțare unor țări cu venit mic și mediu, cu scopul derulării de cercetări complexe. Condițiile de finanțare au fost: fundamentarea cercetărilor pe cooperare, respectarea prevederilor internaționale ale cercetării, aplicarea unor metodologii adecvate, folosirea modelului capacității de cercetare, integrarea activităților de prevenire, influențarea sectorului comunitar și politic pentru reducerea fumatului.

În runda a treia de apeluri a programului, s-a depus cu succes proiectul de cercetare *Building Capacity for Tobacco Research in Romania: A Partnership among Romanian, American and Hungarian Scientists* care urmărește dezvoltarea capacității de cercetare în domeniul fumatului în România. Protocolul de cooperare a fost semnat de conducerea a două universități: o universitate din Statele Unite și o universitate din România. Am avut onoarea ca Universitatea de Medicină și Farmacie din Tîrgu Mureș să fie coordonatorul și responsabilul derulării proiectului, care a fost apreciat atât pe plan profesional, cât și pe plan comunitar.

Pe baza cooperării dintre diferiți experți și diferite instituții, au fost abordate șapte domenii de cercetare, între care se includ: fumatul în gimnazii și licee, fumatul la copiii și tinerii instituționalizați, fumatul la femeile însărcinate, fumatul la studenții mediciști, analiza aspectelor economico-financiare ale consumului de tutun și monitorizarea poluării cauzate de fumul de țigară în unele universități și instituții publice. În cadrul proiectului s-au efectuat diferite intervenții și s-a urmărit implementarea și evaluarea eficienței unor programe de prevenire și stopare a fumatului. Considerăm că prevenirea inițierii fumatului și promovarea renunțării precoce la fumat, împreună cu respectarea legislației, sunt priorități pentru sănătatea publică, astfel că ele chiar justifică extinderea și urgentarea activităților de cercetare, de prevenire, de combatere, de cooperare privind tabagismul.

Finanțarea a fost asigurată pentru perioada 2012-2017, cu prelungirea derulării proiectului fără continuarea finanțării. Realizările se cuantifică mai ales prin publica-

ții, lucrări și teze, prezența la evenimente științifice, totodată prin interesul crescut, din partea presei, față de subiectele abordate. În acest volum, cele șapte proiecte de cercetare sunt detaliate de către directorii lor de cercetare, fie prin analiza rezultatelor și sinteza realizărilor, fie prin prezentarea unor aspecte din managementul proiectului. Aceste informații se completează cu cele publicate pe site-ul cercetării legate de fumat (<http://trr.umftgm.ro>), sau cu cele din publicațiile deja apărute (lista de publicații *in extenso* este redată în anexe). Deoarece autorii principali sunt directorii de proiecte, - și, prin ei, membrii temelor de cercetare, mentorii și colaboratorii -, în volum s-a inserat câte o scurtă prezentare biografică a coordonatorilor și directorilor de cercetare. Volumul mai conține o descriere sumară a întregii cercetări, material folosit în comunicatele de presă, la prezentarea programului.

Proiectul de cercetare despre fumat a fost foarte complex, bazat pe colaborări multiple, de interes public, bine mediatizat. Unele realizări, în special un raport economic, au fost prezentate în Parlamentul României, ceea ce ne obligă, pe lângă onoare, să îl considerăm drept model de urmărit și să-i prezentăm istoricul. Programele întâlnirilor bianuale ale cercetătorilor, invitațiile la evenimentele deschise, articolele și fotografiile alese, celelalte documente sunt nu numai anexele părții principale a volumului în care se evidențiază rezultatele cercetărilor, ci, împreună, ele demonstrează ce înseamnă capacitatea de cercetare în domeniul fumatului în România.

Cuprins

Lista autorilor.....	III
Cuvânt înainte.....	VII
Preface	IX
Prefață.....	XI
Dezvoltarea capacității de cercetare în domeniul fumatului în România.....	1
Prezentarea sumară a proiectelor	13
1. Gradul de expunere la fumatul activ și pasiv a gravidelor din județul Mureș.....	23
2. Prevenție comunitară pentru adolescenții din diferite comunități locale.....	46
3. Impactul programului ASPIRA, un program asistat de calculator pentru prevenirea fumatului la adolescenți	69
4. Prevalența și efectele fumatului asupra copiilor/tinerilor și angajaților din serviciile sociale organizate în județele Alba, Covasna, Harghita, Mureș și Sibiu.....	90
5. Proiectul „Universitatea medicală Tîrgu Mureș liberă de fumat” - Principii, strategie, rezultatele implementării 2012-2017	106
6. Monitorizarea calității aerului prin PM2.5.....	145
7. Economia și controlul tutunului în România	157
Anexe - Activități și prezență în mass-media.....	183
Anexe - <i>Curriculum Vitae</i>	231
Anexe - Publicații <i>in extenso</i>	235